

ФІНАНСИ І КРЕДИТ

UDC 336.1:352, 336.2, 336.5

JEL classification: H61, H71, H72

DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2021.04.038>

Зоряна ЛОБОДІНА,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів імені С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет,
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46009, Україна,
e-mail: zoryanamyk@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8536-1440>

Василь ДЕМ'ЯНИШИН,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів імені С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет,
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46009, Україна,
e-mail: v.g.demianyshyn@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2140-1925>

Тетяна КІЗИМА,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів імені С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет,
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46009, Україна,
e-mail: tetyana.kizyma68@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9732-9907>

Світлана САВЧУК,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет,

© Зоряна Лободіна, Василь Дем'янишин, Тетяна Кізіма, Світлана Савчук, 2021.

вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46009, Україна,
e-mail: s.savchuk@wunu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6213-4122>

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА НАСЛІДКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ

Лободіна З., Дем'янишин В., Кізіма Т., Савчук С. Сучасні тенденції розвитку та наслідки трансформації бюджетної системи України в контексті реформування управління публічними фінансами. *Вісник економіки*. 2021. Вип. 4. С. 38–56. DOI: <https://doi.org/10.35755/visnyk2021.04.038>

Lobodina, Z., Demianyshyn, V., Kizyma, T., Savchuk, S. (2021). Suchasni tendentsii rozvytku ta naslidky transformatsii biudzhetnoi systemy Ukrainy v konteksti reformuvannia upravlinnia publichnymy finansamy [Current tendencies of the development and consequences of the transformation of the budget system of ukraine in the context of public finance management reform]. *Visnyk ekonomiky – The Herald of Economics*, 4, 38–56. DOI: <https://doi.org/10.35755/visnyk2021.04.038>

Анотація

Вступ. Для вирішення проблем, пов'язаних зі сповільненням темпів економічного зростання та зниженням рівня суспільного добробуту, доцільним є розроблення і реалізація державою заходів, які базуються на концепції інклюзивного стійкого зростання і передбачають побудову ефективної системи управління публічними фінансами. Це зумовлює необхідність удосконалення бюджетної політики, засад функціонування державного і місцевих бюджетів, міжбюджетних відносин та потребує детального моніторингу наслідків трансформації бюджетної системи у результаті проведення адміністративно-територіальної реформи і реформи децентралізації.

Методи. У дослідженні використано такі загальнонаукові й спеціальні методи як: аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, асоціації, аналогії та інші.

Мета—оцінювання наслідків впливу трансформаційних процесів на функціонування державного та місцевих бюджетів, виявлення проблем та окреслення перспектив удосконалення бюджетної системи в контексті продовження реформування системи управління публічними фінансами.

Результати. У результаті оцінювання наслідків впливу адміністративно-територіальної реформи та реформи децентралізації на функціонування бюджетної системи встановлено, що більшість реформаторських заходів спрямовані на покращення якості і доступності надання публічних послуг населенню. З огляду на доцільність підвищення ефективності системи управління публічними фінансами, доведено необхідність: розроблення стратегії бюджетної політики, яка враховувала би ключові цілі інклюзивного стійкого розвитку; запровадження стратегічного і середньострокового бюджетного планування; удосконалення програмно-цільового

бюджетування; підвищення фінансової спроможності територіальних громад; розвитку гендерно орієнтованого і партиципаторного бюджетування; підвищення рівня прозорості управління публічними фінансами.

Перспективи подальших досліджень полягають у пошуку шляхів удосконалення функціонування бюджетної системи в контексті продовження реформування системи управління публічними фінансами.

Ключові слова: *інклюзивний стійкий розвиток, бюджетна система, державний бюджет, місцеві бюджети, доходи і видатки бюджетів, трансферти, управління публічними фінансами, фіскальна децентралізація.*

Формули: 0; рис.: 4, табл.: 3, бібл.: 13.

Zoryana LOBODINA,

Ds (Economics), Professor,
Professor of the Department of Finance named after S. I. Yuriy,
West Ukrainian National University
11 Lvivska Str. Ternopil, 46009, Ukraine,
e-mail: zoryanamyk@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8536-1440>

Vasyl DEMIANYSHYN,

Ds (Economics), Professor,
Professor of the Department of Finance named after S. I. Yuriy,
West Ukrainian National University
11 Lvivska Str. Ternopil, 46009, Ukraine,
e-mail: v.g.demianyshyn@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2140-1925>

Tetiana KIZYMA,

Ds (Economics), Professor,
Professor of the Department of Finance named after S. I. Yuriy,
West Ukrainian National University
e-mail: tetyana.kizyama68@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9732-9907>

Svitlana SAVCHUK,

PhD (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of S. Yurii Finance Department,
West Ukrainian National University
11 Lvivska Str. Ternopil, 46009, Ukraine,
e-mail: s.savchuk@wunu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6213-4122>

**CURRENT TENDENCIES OF THE DEVELOPMENT AND CONSEQUENCES
OF THE TRANSFORMATION OF THE BUDGET SYSTEM OF UKRAINE IN
THE CONTEXT OF PUBLIC FINANCE MANAGEMENT REFORM**

Abstract

Introduction. For solving problems connected with slowing down of economic growth and declining of social welfare level, it is advisable to develop and implement state measures based on the concept of inclusive sustainable growth and foresee building an effective system of public financial management. This stipulates the necessity of improvement of budget policy, the principles of functioning of state and local budgets, inter-budgetary relations and requires detailed monitoring of the consequences of the transformation of the budget system as a result of administrative and territorial reforms and decentralization reforms.

Methods. Such general and special methods as analysis and synthesis, comparison, generalization, associations, analogies and others have been used in the study. The purpose is to assess the impact of transformation processes on the functioning of state and local budgets, identifying problems and outlining prospects for improving the budget system in the context of continuation of reformation of the public financial management system.

Conclusions. As a result of assessing the consequences of administrative and territorial reform and decentralization reform on functioning of the budget system, it has been found that most reform measures are aimed at improving the quality and accessibility of public services. Given the feasibility of raising the efficiency of the public financial management system, the need in the following has been proved: to develop a budget policy strategy that would take into account the key objectives of inclusive sustainable development; introduction of strategic and medium-term budget planning; improvement of program and target budgeting; increasing the financial capacity of territorial communities; development of gender-oriented and participatory budgeting; increasing the level of transparency of public finance management.

Discussion lie in finding the ways of improving the functioning of the budget system in the context of continuation of reformation of the public financial management system.

Keywords: inclusive sustainable development, budget system, state budget, local budgets, budget revenues and expenditures, transfers, public finance management, fiscal decentralization.

Formulas: 0; **fig.:** 4, **tabl.:** 3, **bibl.:** 13.

JEL classification: H61, H71, H72.

Постановка проблеми. Система управління публічними фінансами, яка спрямована на забезпечення надання якісних і доступних публічних послуг населенню, покращення суспільного добробуту, ґрунтується на раціональному формуванні, ефективному розподілі і використанні обмежених бюджетних ресурсів відповідно до пріоритетів розвитку держави у середньо- та довгостроковій перспективі, є невід'ємною умовою інклюзивного стійкого зростання держави і проведення успішних реформ в інших сферах.

Сучасна українська система управління публічними фінансами не повною мірою відповідає вимогам часу. Вияви її недостатньої ефективності такі:

- низький рівень задоволення потреб населення у якісних публічних послугах;
- недостатня інституційна спроможність окремих органів державної влади та місцевого самоврядування;

– непослідовність податкової політики, її формування без урахування взаємозв'язку з реформуванням бюджетної політики, системи пенсійного забезпечення та інших сфер суспільного життя, відсутність належного прогнозування економічних та соціальних наслідків змін у системі оподаткування, нерівномірний розподіл податкового навантаження;

– відсутність комплексної системи управління фінансовими ризиками, державного стратегічного планування, дієвого контролю за результативністю виконання бюджетних програм;

– низький рівень дотримання бюджетної дисципліни учасниками бюджетного процесу;

– нестабільність системи міжбюджетних відносин, яка забезпечила би збалансування доходів та видатків місцевих бюджетів у короткостроковій перспективі, фінансове вирівнювання – в середньостроковій перспективі, стимулювання стійкого довгострокового розвитку територіальних громад – у довгостроковій перспективі;

– низька ефективність стратегічного планування здійснення бюджетного інвестування, відсутність дієвих способів визначення пріоритетності бюджетних інвестицій, спрямованих на результативну реалізацію нових і раніше розпочатих проектів, відсутність єдиного підходу до процедур розгляду, відбору, оцінювання інвестиційних проектів, які фінансуються за рахунок коштів державного бюджету [1].

Вирішення окреслених проблем зумовлює необхідність розроблення нових концептуальних підходів до реформування системи управління публічними фінансами, вибору інструментів, важелів і методів реалізації бюджетної політики, удосконалення засад функціонування державного та місцевих бюджетів, міжбюджетних відносин і потребує детального моніторингу наслідків трансформації бюджетної системи у напрямку децентралізації з метою виявлення та мінімізації негативного впливу ризиків, які супроводжують вказані процеси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження теоретико-прикладних засад управління публічними фінансами, зокрема функціонування бюджетної системи, зробили зарубіжні й вітчизняні науковці, серед яких: Ш. Бланкарт, Дж. Б'юкенен, А. Вагнер, О. Василик, Г. Возняк, І. Запатріна, В. Зимовець, М. Карлін, О. Кириленко, О. Кнейслер, Т. Ковальова, А. Крисоватий, М. Крупка, Л. Лисяк, І. Луніна, І. Лютий, Р. Масгрейв, В. Опарін, К. Павлюк, Ш. Ріст, О. Рожко, Н. Савчук, Н. Спасів, О. Тулай, В. Федосов, І. Чугунов, А. Шеклі, С. Юрій та ін. Водночас, визнаючи фундаментальну цінність доробку зазначених учених та їхній вагомий внесок у розвиток економічної науки, важливо констатувати, що в умовах трансформації бюджетних відносин і орієнтації системи державних фінансів на забезпечення економічного зростання та покращення суспільного добробуту на основі концепцій інклюзивного стійкого зростання і фінансової децентралізації наукові підходи до управління публічними фінансами, функціонування бюджетної системи потребують перегляду й уточнення. Відтак необхідність вирішення окреслених проблем зумовила вибір теми дослідження і підтверджує її незаперечну актуальність.

Метою статті є оцінювання наслідків впливу трансформаційних процесів на функціонування державного та місцевих бюджетів, виявлення проблем та окреслення перспектив удосконалення бюджетної системи в контексті продовження фінансової

децентралізації як ключової компоненти реформи системи управління публічними фінансами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важлива роль серед економічних інструментів державного управління соціально-економічними явищами і процесами відводиться бюджету, за допомогою якого безпосередньо через бюджетний механізм забезпечується регулювання розподільних процесів, реалізація засад бюджетної політики, спрямованої на вирішення проблем соціально-економічного розвитку держави.

У бюджеті держави централізується близько третини ВВП: від 25,6% у 2004 р. з тенденцією до збільшення до 34,09% у 2017 р. та незначного зменшення у 2020 р. до 32,82% (рис. 1).

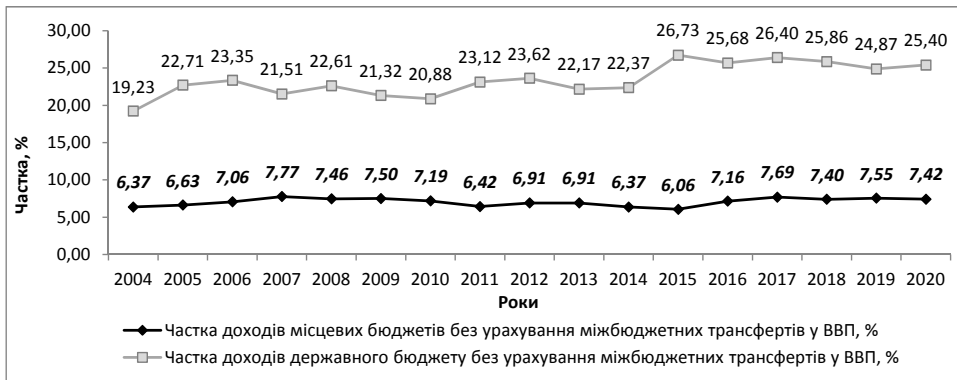


Рис. 1. Динаміка централізації ВВП у Державному та місцевих бюджетах України у 2004–2020 рр., %

Джерело: розроблено авторами на основі даних Державної казначейської служби України [2] та Державної служби статистики України [3].

Сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, які функціонують у державі з урахуванням бюджетного устрою, є її бюджетною системою [4].

Із моменту проголошення незалежності в Україні почався процес спочатку становлення, а пізніше реформування бюджетної системи та відносин, які виникають у процесі функціонування державних фінансів.

Адміністративно-територіальна реформа, яка розпочалася у 2014 р. і реалізовувалась в Україні впродовж останніх років, суттєво вплинула на бюджетний устрій та призвела до трансформації бюджетної системи. Зокрема, внаслідок змін базового та субрегіонального (районного) рівнів адміністративно-територіального устрою зменшилася кількість районних бюджетів – у 3,6 разу та бюджетів територіальних громад – у 7,7 разу, змінилися види бюджетів місцевого самоврядування. Склад бюджетної системи, яка функціонує в Україні з січня 2021 р., відображено на рис. 2.

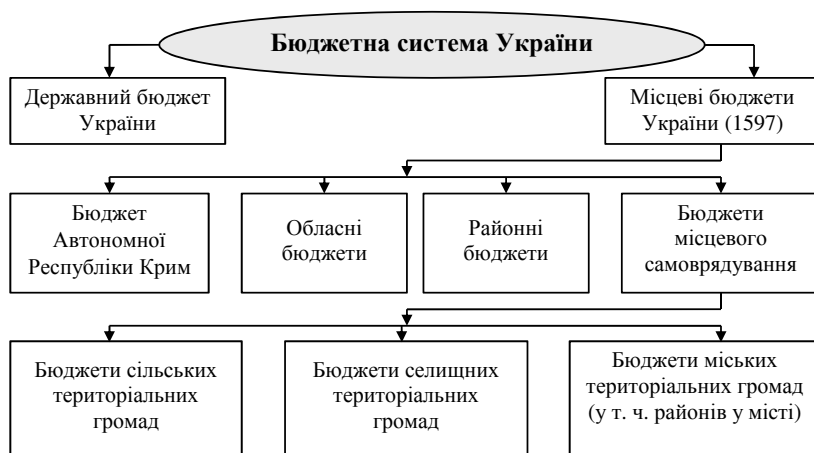


Рис. 2. Склад бюджетної системи України у 2021 р.

Джерело: розроблено авторами на основі Бюджетного кодексу України [4].

Однією із найважливіших реформ, яка перманентно змінює підходи до функціонування державного та місцевих бюджетів, організації міжбюджетних відносин, розподілу доходів і видатків між ланками бюджетної системи, управління бюджетними ресурсами, є реформа децентралізації.

Децентралізація – це «...спосіб визначення та розмежування завдань і функцій публічної влади, за якого більшість із них передається з рівня центральних органів влади на нижчий рівень і стає власним завданням та повноваженням органів влади нижчого рівня. Децентралізація впливає на: адміністративно-територіальний устрій держави, систему органів публічної адміністрації, розподіл між ними функцій, повноважень та фінансових ресурсів» [5, с. 12–13; 6].

Метою реформи децентралізації в Україні, яка розпочалася у 2014 р., є «... формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, узгодження інтересів держави та територіальних громад. Реформа передбачає відповідальність органів місцевого самоврядування перед жителями – за ефективність своєї роботи, а перед державою – за її законність» [7].

Ключовою домінантою децентралізації є фінансова децентралізація. З огляду на те, що децентралізація – це «... система управління, за якої частина функцій центральної влади переходить до місцевих органів самоуправління, скасування або послаблення централізації» [8], під фінансовою децентралізацією доцільно розуміти процес передачі повноважень, фінансових ресурсів та відповідальності від органів державної влади на центральному рівні до органів місцевого самоврядування. Тобто фінансова децентралізація передбачає наділення органів місцевого самоврядування правом ухвалювати управлінські рішення щодо формування та використання бюджетних ресурсів, які зосереджуються у відповідних місцевих бюджетах. «... Вона є своєрідним мірилом: рівня демократичності та компетентності публічної адміністрації;

адекватності політичної системи до суспільних очікувань; рівня довіри до місцевих органів влади та рівня сприйняття державною владою потреб суспільства в цілому і окремих громадян зокрема; якості контролю у публічній сфері та відповідальності; зрештою, вона є оцінкою адекватності системи публічної адміністрації України та територіального устрою держави. Крім цього, існує низка соціально-психологічних, ментальних та культурних особливостей, які дозволяють або не дозволяють децентралізувати фінансові ресурси в державі» [5, с. 129].

На наш погляд, фіскальну децентралізацію слід розглядати як спосіб забезпечення фінансової спроможності територіальних громад та покращення формування і підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів. Однак для отримання позитивних результатів у зв'язку з проведеною реформою державні органи влади мають передати органам місцевого самоврядування не лише повноваження щодо здійснення видатків, а й достатній обсяг фінансових та інших ресурсів для їх забезпечення, а також відповідальність за виконання цих повноважень.

Проведена в рамках реформи фіскальна децентралізація вважатиметься успішною, якщо її результатами буде: підвищення якості і доступності надання публічних послуг, активізація інвестиційної та підприємницької діяльності, укріплення фінансової бази місцевого самоврядування, покращення соціально-економічного становища міст та селищ, розвиток депресивних регіонів, зростання кількості робочих місць та уповільнення міграційних процесів.

Ступінь фіскальної децентралізації та результативність бюджетної реформи можна оцінити за допомогою таких показників, як:

– обсяг централізації ВВП у бюджеті держави – відношення обсягу доходів Державного і місцевих бюджетів України до обсягу ВВП (рис. 1);

– коефіцієнт бюджетної централізації (децентралізації) за доходами бюджетів – відношення доходів Державного бюджету України (місцевих бюджетів) (без урахування міжбюджетних трансфертів) до доходів Зведеного бюджету України (рис. 3);

– коефіцієнт бюджетної централізації (децентралізації) за видатками бюджетів – відношення видатків Державного бюджету України (місцевих бюджетів) (без урахування міжбюджетних трансфертів) до видатків Зведеного бюджету України (рис. 4).

Рівень бюджетної децентралізації за доходами бюджетів у період дії (1991–2000 рр.) Закону України «Про бюджетну систему України» № 512-XII від 05.12.1990 р. мав тенденцію до зниження з 47,9 % до 29,1 %, за винятком окремих років (рис. 3).

Незначне його підвищення до 31,4% у 2002 р. відбулося із прийняттям у 2001 р. Бюджетного кодексу України № 2542-III від 21.06.2001 р. з тенденцією до зниження зазначеного показника до 25,6% у 2010 р. Зміни порядку розподілу доходів між ланками бюджетної системи, зумовлені введенням в дію нової редакції Бюджетного кодексу України № 2456-VI від 08.07.2010 р., призвели до ще більшого зниження рівня бюджетної децентралізації за доходами бюджетів – до 21,7% у 2011 р. Суттєво не змінилося значення цього показника з початком реформи міжбюджетних відносин у напрямку бюджетної децентралізації (2015 р.). Частка доходів місцевих бюджетів у дохідній частині Зведеного бюджету України у 2015 р. становила 18,5%.

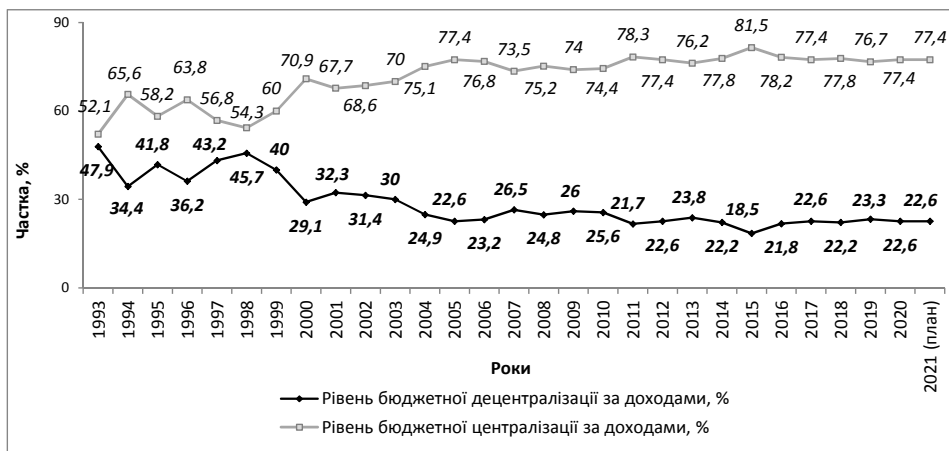


Рис. 3. Рівень бюджетної централізації (децентралізації) за доходами бюджетів України у 1993–2021 рр., %

Джерело: складено авторами на основі даних Державної казначейської служби України [2] та аналітичних даних Міністерства фінансів України за 1993–1999 рр.

Інакше кажучи, від початку здійснення бюджетних реформ відбувалася планомірна централізація коштів (підтвердженням цього є суттєве перевищення значень показника бюджетної централізації за доходами бюджетів над показником бюджетної децентралізації за доходами бюджетів). У 2016–2021 рр. ситуація дещо покращилась – рівень бюджетної децентралізації за доходами бюджетів підвищився на 4,1 в. п. до 22,6% у 2021 р.

Зазначений висновок підтверджують також дані рис. 1, оскільки впродовж 2004–2020 рр. спостерігалось значне перевищення частки доходів державного бюджету (без урахування міжбюджетних трансфертів) у ВВП над часткою доходів місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) у ВВП: у 2004 р. – у 3 рази, у 2005 р. – у 3,4 разу, у 2006 р. – у 3,3 разу, у 2007 р. – у 2,8 разу, у 2008 р. – у 3 рази, у 2009 р. – у 2,8 разу, у 2010 р. – у 2,9 разу, у 2011 р. – у 3,6 разу, у 2012 р. – у 3,4 разу, у 2013 р. – у 3,2 разу, у 2014 р. – у 3,5 разу, у 2015 р. – у 4,4 разу, у 2016 р. – у 3,6 разу, у 2017 р. – у 3,4 разу, у 2018 р. – у 3,5 разу, у 2019 р. – у 3,3 разу, у 2020 р. – у 3,4 разу.

Для більш детального аналізу результатів реформування бюджетної системи України доцільно розглянути динаміку рівня бюджетної централізації (децентралізації) за видатками бюджетів (рис. 4).

Аналіз даних рис. 4 показує, що рівень бюджетної централізації за видатками бюджетів суттєво перевищував рівень бюджетної децентралізації за видатками бюджетів. У період з 2015 р. до 2017 р. простежувалася тенденція до зниження рівня бюджетної централізації за видатками бюджетів з 59,4% до 53,6%, а з 2018 р. значення цього показника стрімко збільшилося до 70% у 2021 р. Однією із причин цього є зміна складу видатків бюджетів різних рівнів бюджетної системи на соціальний захист населення та організації бюджетного фінансування соціальних виплат. Так, замість субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення

державних програм соціального захисту видатки на виконання таких бюджетних програм, як «Виплата деяких видів допомог, компенсацій, грошового забезпечення та оплата послуг окремим категоріям населення», «Виплата пільг і житлових субсидій громадянам на оплату житлово-комунальних послуг, придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу у грошовій формі», «Компенсація частини витрат на здійснення заходів з реалізації державних програм соціального захисту населення» здійснюються з Державного бюджету України. Це дало змогу спростити процес здійснення видатків бюджету на виплату соціальних допомог, субсидій, пільг, їх перерозподілу у разі необхідності між регіонами.

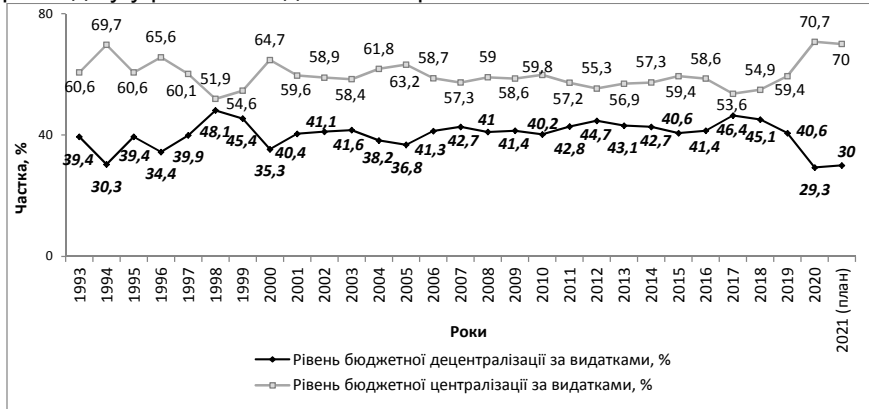


Рис. 4. Рівень бюджетної централізації (децентралізації) за видатками бюджетів України у 1993–2021 рр., %

Джерело: складено авторами на основі даних Державної казначейської служби України [2] та аналітичних даних Міністерства фінансів України за 1993–1999 рр.

Враховуючи те, що більшість видатків місцевих бюджетів здійснюється за рахунок міжбюджетних трансфертів (зокрема, субвенцій), отриманих з державного бюджету, вважаємо, як і багато сучасних економістів [9; 10], що де-факто частка видатків державного бюджету у видатках зведеного була значно більшою, а тому рівень бюджетної централізації за видатками бюджетів був ще вищим. Наприклад, частка міжбюджетних трансфертів, переданих з Державного бюджету України до місцевих бюджетів, у видатках місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) у 2014 р. становила 58,4%, у 2015 р. – 62,8%, у 2016 р. – 56,4%, у 2017 р. – 55,6%, у 2018 р. – 53,1%, у 2019 р. – 46,7%, у 2020 р. – 34,3%. Значний обсяг міжбюджетних трансфертів, які передаються з державного бюджету до місцевих, пояснюється великим обсягом функцій органів державної влади, переданих на виконання місцевому самоврядуванню з метою покращення якості та забезпечення доступності надання публічних послуг населенню, необхідністю забезпечення виконання делегованих повноважень відповідним обсягом фінансових ресурсів (відповідно до ст. 85 Бюджетного кодексу України «...держава може передати ... органам місцевого самоврядування право на здійснення видатків лише за умови відповідної передачі фінансових ресурсів у вигляді: закріплених за відповідними бюджетами загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів) або їхньої частки, трансфертів з Державного бюджету України») [4].

Протягом останніх років більше ніж $\frac{3}{4}$ обсягу доходів, які надійшли до бюджету держави у результаті розподілу ВВП, зосереджувалися у розпорядженні центральних органів державної влади і лише згодом у формі міжбюджетних трансфертів передавалися органам місцевого самоврядування до місцевих бюджетів [10, с. 45]. Зростання рівня бюджетної централізації як за доходами, так і за видатками бюджетів дає підстави стверджувати, що роль державного бюджету у забезпеченні соціально-економічного розвитку держави та її регіонів збільшується, незважаючи на впроваджені заходи у контексті бюджетної децентралізації. Вплив державних органів влади на соціально-економічні процеси посилюється на фоні зменшення ролі місцевих бюджетів у розподілі ВВП і зростання фінансової залежності органів місцевого самоврядування від отримуваних бюджетних ресурсів у трансфертній формі, а отже – спроможності зазначених органів самостійно регулювати розвиток адміністративно-територіальних одиниць.

Наведену тезу підтверджують також результати порівняння структури доходів державного та місцевих бюджетів.

У 2002–2020 рр. у складі доходів державного бюджету (табл. 1) найбільшу питому вагу займали податкові надходження – в середньому 74,39% з тенденцією до збільшення, дещо меншу – неподаткові надходження – в середньому 22,57% з тенденцією до зменшення. Частка доходів від операцій з капіталом, надходжень до цільових фондів, трансфертів від урядів зарубіжних країн та міжбюджетних трансфертів була незначною.

Таблиця 1

Динаміка структури доходів Державного бюджету України у 2002–2020 рр., %

Роки	Податкові надходження	Неподаткові надходження	Доходи від операцій з капіталом	Цільові фонди	Трансферти від урядів зарубіжних країн	Міжбюджетні трансферти
2002	63,6	27,8	1,1	0,4	0,6	6,5
2003	64,9	28,7	1,4	0,4	0,4	4,3
2004	63,8	31,8	1,2	0,3	0,6	2,3
2005	70,7	26,8	0,7	0,2	0,2	1,4
2006	71	26,8	0,4	0,5	0,1	1,2
2007	70,3	25,4	1	0,6	0,1	2,6
2008	72,5	22,8	0,9	0,4	0,1	3,3
2009	71	24,2	0,5	0,3	0,3	3,7
2010	69,4	27	0,2	0,5	0,1	2,8
2011	83,2	15,6	0,1	0,1	0,2	0,8
2012	79,3	19,8	0,3	0,1	0,1	0,4
2013	77,4	21,5	0,1	0,1	0,4	0,5
2014	78,5	19,1	0,2	0,1	1,5	0,6
2015	76,6	22,4	0,03	0,03	0,3	0,64
2016	81,8	16,8	0,03	0,05	0,62	0,7
2017	79,01	16,2	0,04	3,8	0,2	0,75
2018	81,2	17,7	0,1	0,02	0,2	0,78
2019	80,1	18,7	0,02	0,2	0,1	0,88
2020	79,1	19,8	0,01	0,02	0,1	0,97

Джерело: складено авторами на основі даних Державної казначейської служби України [2].

Серед доходів місцевих бюджетів упродовж 2002–2020 рр. переважали міжбюджетні трансферти – середнє значення їхньої частки дорівнювало 46,98%. Питома вага податкових надходжень становила в середньому 43,99%. Результати аналізу динаміки структури дохідної частини місцевих бюджетів (табл. 2) показують, що у 2002–2006 рр., а також у 2019–2020 рр. в Україні частка податкових надходжень у доходах місцевих бюджетів перевищувала частку міжбюджетних трансфертів, а з 2006 р. до 2018 р. простежувалася зворотна тенденція.

Таблиця 2

Динаміка структури доходів місцевих бюджетів України у 2002–2020 рр., %

Роки	Податкові надходження	Неподаткові надходження	Доходи від операцій з капіталом	Цільові фонди	Кошти, які передаються до бюджету розвитку до 2011 р. / трансферти від урядів з 2011 р. зарубіжних країн	Міжбюджетні трансферти
2002	58,3	7,3	2,2	1,0	–	31,2
2003	54,2	7,1	3,0	1,5	–	34,2
2004	46,2	5,5	4,3	1,5	–	42,5
2005	44,0	6,6	3,9	2,1	–	43,5
2006	40,8	6,3	3,5	1,9	2,5	45,0
2007	41,7	6,0	4,3	2,5	3,8	41,7
2008	43,1	5,6	3,3	1,7	3,3	43,0
2009	44,0	5,8	1,9	1,1	1	46,2
2010	42,3	5,5	1,7	1,0	0,7	48,8
2011	40,3	5,9	1,0	0,5	–	52,3
2012	38,1	5,6	0,8	0,3	–	55,2
2013	41,3	5,5	0,6	0,2	–	52,4
2014	37,7	5,2	0,5	0,2	–	56,4
2015	33,4	6,77	0,6	0,1	0,03	59,1
2016	40,1	5,98	0,4	0,1	0,02	53,4
2017	40,03	5,2	0,4	0,1	0,005	54,265
2018	41,3	5	0,4	0,1	0,02	53,18
2019	48,3	4,7	0,5	0,1	0,01	46,39
2020	60,6	4,6	0,7	0,1	0,03	33,97

Джерело: складено авторами на основі даних Державної казначейської служби України [2].

Підтвердженням значного рівня централізації у напрямку її посилення була стійка тенденція до зростання частки міжбюджетних трансфертів у складі доходів місцевих бюджетів (з 31,2% у 2002 р. до 59,1% у 2015 р.) та зниження частки податкових надходжень (з 58,3% у 2002 р. до 33,4% у 2015 р.). Перші позитивні результати щодо бюджетної децентралізації, новий етап якої розпочався з 2015 р., були отримані лише з 2016 р.

Частка податкових надходжень у структурі доходів місцевих бюджетів у 2020 р. порівняно із 2015 р. збільшилась на 27,2 в. п., а частка міжбюджетних трансфертів – зменшилась на 25,13 в. п.

Порівнюючи зміни в структурі доходів державного та місцевих бюджетів із використанням для розрахунків індексу Рябцева (табл. 3), можемо стверджувати, що з 2002 р. до 2020 р. більш суттєво змінилася структура доходів державного бюджету – на 22,7%, водночас зміни у складі доходів місцевих бюджетів відбувалися менш інтенсивно – 3,5%. Проте, якщо розглянути зміни у структурі доходів бюджетів у 2020 р. порівняно із 2014 р., то більш суттєво змінилася структура доходів місцевих бюджетів – на 26,6%, тоді як зміни у складі доходів державного бюджету відбувалися менш інтенсивно або майже не відбулися – 1,4%. Вважаємо, що причина такої ситуації – значне переважання кількості внесених до бюджетного законодавства змін щодо складу доходів місцевих бюджетів порівняно із складом доходів державного бюджету.

Таблиця 3

Показники структурних змін доходів державного та місцевих бюджетів, розраховані за індексом Рябцева

Порівняльний період (роки)	Доходи державного бюджету		Доходи місцевих бюджетів	
	Значення індексу Рябцева	Інтерпретація	Значення індексу Рябцева	Інтерпретація
2002–2003	0,022	Тотожність структур	0,039	Дуже низький рівень відмінностей
2003–2004	0,055	Дуже низький рівень відмінностей	0,092	Низький рівень відмінностей
2004–2005	0,051	Дуже низький рівень відмінностей	0,022	Тотожність структур
2005–2006	0,009	Тотожність структур	0,035	Дуже низький рівень відмінностей
2006–2007	0,021	Тотожність структур	0,031	Дуже низький рівень відмінностей
2007–2008	0,025	Тотожність структур	0,020	Тотожність структур
2008–2009	0,022	Тотожність структур	0,034	Дуже низький рівень відмінностей
2009–2010	0,024	Тотожність структур	0,024	Тотожність структур
2010–2011	0,097	Низький рівень відмінностей	0,032	Дуже низький рівень відмінностей
2011–2012	0,032	Дуже низький рівень відмінностей	0,027	Тотожність структур
2012–2013	0,020	Тотожність структур	0,032	Дуже низький рівень відмінностей
2013–2014	0,025	Тотожність структур	0,040	Дуже низький рівень відмінностей
2014–2015	0,024	Тотожність структур	0,039	Дуже низький рівень відмінностей
2015–2016	0,048	Дуже низький рівень відмінностей	0,065	Дуже низький рівень відмінностей
2016–2017	0,017	Низький рівень відмінностей	0,009	Низький рівень відмінностей

продовження таблиці 3

2017–2018	0,028	Тотожність структур	0,012	Низький рівень відмінностей
2018–2019	0,009	Низький рівень відмінностей	0,073	Низький рівень відмінностей
2019–2020	0,009	Низький рівень відмінностей	0,129	Низький рівень відмінностей
2002–2020	0,227	Суттєвий рівень відмінностей	0,035	Дуже низький рівень відмінностей
2014–2020	0,014	Тотожність структур	0,266	Суттєвий рівень відмінностей

Джерело: розроблено авторами.

Результати комплексного оцінювання наслідків трансформації бюджетної системи, зумовлених здійсненням адміністративно-територіальної реформи та реформи децентралізації, зокрема зміни порядків розподілу повноважень між органами державної влади і місцевого самоврядування та розмежування доходів і видатків між бюджетами різних рівнів, доповнено даними, які характеризують структуру бюджетної системи (табл. 1).

Таблиця 4

Структура бюджетної системи України в 2014–2020 рр., %

Роки	Види бюджетів							
	державний бюджет	обласні бюджети, міські бюджети міст державного значення	міські бюджети міст обласного підпорядкування	районні бюджети	міські бюджети міст районного підпорядкування	селищні бюджети	сільські бюджети	бюджети об'єднаних територіальних громад
Структура бюджетної системи, визначена за доходами бюджетів								
2014	77,83	8,41	8,83	2,18	0,62	0,56	1,57	–
2015	81,52	6,49	7,45	2,26	0,42	0,42	1,45	–
2016	78,19	7,32	8,71	2,59	0,47	0,51	1,76	0,46
2017	77,43	7,84	8,73	2,62	0,41	0,41	1,57	1,00
2018	77,75	7,21	8,80	2,35	0,33	0,33	1,34	1,89
2019	76,72	7,16	9,51	2,27	0,34	0,30	1,30	2,38
2020	77,4	6,8	7,6	2,1	0,3	0,3	1,2	4,2
Структура бюджетної системи, визначена за видатками бюджетів								
2014	57,27	12,24	14,62	12,97	0,61	0,55	1,73	–
2015	59,27	11,13	13,97	12,66	0,62	0,54	1,81	–
2016	58,56	9,68	15,23	13,04	0,52	0,55	1,70	0,71
2017	53,63	11,93	16,30	13,71	0,53	0,51	1,78	1,61
2018	54,94	12,29	15,37	12,02	0,45	0,41	1,53	2,98
2019	59,37	11,64	13,87	9,11	0,44	0,38	1,49	3,69
2020	70,7	9,2	8,3	4,5	0,4	0,3	1,2	5,3

Джерело: розроблено авторами на основі даних Міністерства фінансів України [11–13].

Наведені дані свідчать про збільшення з 2016 р. питомої ваги як доходів, так і видатків бюджетів об'єднаних територіальних громад – нової ланки бюджетної системи, яка виникла у результаті утворення об'єднаних територіальних громад, – відповідно у доходах і видатках бюджету держави та зменшення зазначених показників за іншими бюджетами.

У 2020 р. у зв'язку із завершенням адміністративно-територіальної реформи з метою створення належної ресурсної бази для здійснення повноважень органами місцевого самоврядування на новій територіальній основі відбулися зміни складу, правових засад функціонування бюджетної системи України, організації міжбюджетних відносин тощо.

Зокрема:

- змінено у Бюджетному кодексі України визначення терміна «бюджети місцевого самоврядування» як «бюджети сільських, селищних, міських територіальних громад, а також бюджети районів у містах (у разі утворення районних у місті рад)», вилучено зі складу бюджетної системи «бюджети об'єднаних територіальних громад» та віднесено їх до різних видів бюджетів місцевого самоврядування;

- запроваджено єдиний підхід до визначення складу доходів та видатків бюджетів місцевого самоврядування, незалежно від статусу населеного пункту (село, селище, місто районного, обласного значення тощо та їх об'єднання);

- розмежовано доходи та видатки бюджетів місцевого самоврядування і районних бюджетів;

- зменшено види доходів районних бюджетів, зокрема не передбачено зарахування податку на доходи фізичних осіб до зазначених бюджетів, внаслідок чого унеможливлено здійснення горизонтального вирівнювання дохідної спроможності районних бюджетів;

- не передбачено надання освітньої, медичної субвенцій та субвенцій на виконання інвестиційних проектів районним бюджетам;

- позбавлено районні державні адміністрації повноваження перевіряти: показники затверджених бюджетів міських (міст районного значення), селищних, сільських територіальних громад, розписів зазначених бюджетів, кошторисів бюджетних установ, інших документів, які використовуються у бюджетному процесі, порядок надання й отримання міжбюджетних трансфертів на предмет дотримання бюджетного законодавства.

Незважаючи на позитивні результати здійснених у 2020 р. трансформацій правових засад і організації функціонування бюджетної системи, вважаємо, що важливою проблемою залишається відсутність детальних розрахунків наслідків впливу змін у розмежуванні доходів і видатків бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад та районних бюджетів на фінансову спроможність органів місцевого самоврядування різних рівнів виконувати власні та делеговані повноваження, забезпечувати стійкий розвиток регіонів і територіальних громад. Невідповідність обсягу бюджетних ресурсів, призначених для виконання функцій органів місцевого самоврядування, та їхніх повноважень здійснювати видатки бюджетів посилює ризики виникнення суперечностей і асиметрії регіонального розвитку та є причиною зниження якості й доступності публічних послуг населенню.

Таким чином, для вирішення проблем, пов'язаних зі сповільненням темпів економічного зростання, зниженням рівня суспільного добробуту, поширенням бідності серед населення, деструктивних демографічних та екологічних процесів, соціального відторгнення населення від отримання суспільних послуг, доцільно розробити і реалізувати державні заходи, які базуються на концепції інклюзивного стійкого зростання і передбачають побудову ефективної системи управління публічними фінансами.

Дослідження ключових аспектів концепцій інклюзивного стійкого зростання та фіскальної децентралізації дало змогу окреслити основні напрями бюджетної політики, які потрібно враховувати у процесі вибору методів, інструментів і важелів бюджетного механізму для її реалізації і які мають відповідати пріоритетам інклюзивного стійкого зростання, що дасть змогу вирішити найскладніші проблеми сучасного етапу соціально-економічного розвитку та функціонування бюджетної системи України:

- модернізація технологій управління бюджетними ресурсами шляхом запровадження інклюзивно орієнтованого бюджетування, середньострокового та стратегічного бюджетного планування;
- зміцнення фінансової бази та підвищення фінансової самостійності органів місцевого самоврядування шляхом удосконалення бюджетного регулювання;
- удосконалення податкової системи на основі принципів рівності платників податків, платоспроможності та соціальної справедливості;
- покращення інвестиційного клімату та збільшення бюджетного інвестування високотехнологічних галузей економіки;
- фінансова підтримка підприємницької діяльності та забезпечення однакових можливостей її отримання підприємцями;
- підвищення рівня реальних доходів населення та забезпечення у повному обсязі бюджетними ресурсами визначених Конституцією України соціальних зобов'язань держави;
- забезпечення ефективного використання бюджетних ресурсів, базоване на однакових можливостях доступу населення до отримання суспільних послуг;
- підвищення бюджетної дисципліни усіма суб'єктами бюджетних відносин та посилення зв'язку бюджетних призначень зі стратегічними пріоритетами держави;
- забезпечення боргової стійкості держави шляхом послаблення боргового навантаження, оптимізації боргових інструментів та залучення населення до кредитування економіки країни;
- підвищення рівня бюджетної прозорості та забезпечення максимально можливої участі громадськості у бюджетному процесі.

Успішна реалізація зазначених напрямів бюджетної політики неможлива без проведення комплексу реформ, заходи в межах здійснення яких змінюють різні сфери суспільного життя, зокрема бюджетну систему.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Результати моніторингу та оцінювання наслідків впливу трансформаційних процесів, зумовлених здійсненням адміністративно-територіальної реформи та реформи децентралізації, на функціонування бюджетної системи дають підстави резюмувати, що більшість реформаторських заходів враховують необхідність досягнення ключових цілей

інклюзивного стійкого зростання, спрямовані на забезпечення органів державної влади і місцевого самоврядування достатнім для належного виконання власних та делегованих повноважень обсягом фінансових ресурсів, покращення якості й доступності надання публічних послуг, усунення фіскальних дисбалансів, спричинених асиметріями соціально-економічного розвитку територіальних громад. Водночас, з огляду на доцільність підвищення ефективності системи управління публічними фінансами, необхідно:

- розробити стратегію бюджетної політики, яка б не суперечила стратегії соціально-економічного розвитку держави, напрямам реформування бюджетної, податкової систем та інших сфер суспільного життя;

- запровадити стратегічне і середньострокове бюджетне планування;

- удосконалити програмно-цільове бюджетування шляхом оптимізації кількості бюджетних програм і посилити їх відповідність стратегічним цілям діяльності головних розпорядників бюджетних коштів, покращити моніторинг, оцінити результативність бюджетних програм, проаналізувати ефективність та доцільність здійснення видатків бюджетів;

- підвищити фінансову спроможність територіальних громад, забезпечити чітке розмежування повноважень між органами державної влади і місцевого самоврядування та розподілу бюджетних ресурсів для їх виконання;

- розвинути гендерно орієнтоване і партиципаторне бюджетування для досягнення максимальної ефективності і якості надання публічних послуг органами державної влади і місцевого самоврядування;

- збільшити ефективність контролю за формуванням, розподілом і використанням бюджетних ресурсів усіма учасниками бюджетного процесу та посилити інституційну спроможність органів, які уповноважені здійснювати фінансовий контроль;

- підвищити рівень прозорості управління публічними фінансами та участі громадськості у бюджетному процесі.

Вагома суспільна значимість проблем, пов'язаних із впливом трансформаційних процесів на функціонування державного та місцевих бюджетів та розробленням рекомендацій щодо окреслення перспектив удосконалення бюджетної системи в контексті реформування системи управління публічними фінансами, зумовлена винятковою роллю бюджетних ресурсів у забезпеченні надання якісних і доступних публічних послуг населенню, обумовлює доцільність проведення подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

Література

1. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія від 08.02.2017 р. № 142-р. Відомості Верховної ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80#Text>
2. Звіти Державної казначейської служби України про виконання Державного та місцевих бюджетів України за 2000–2021 рр. URL : <http://www.treasury.gov.ua>
3. Статистична інформація Державної служби статистики України «ВВП (1999–2020 рр.)». URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>

4. Бюджетний кодекс України : Закон України № 2456-VI від 08.07.2010 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
5. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / Бориславська О. М., Заверуха І. Б., Школик А. М. та ін.; Центр політико-правових реформ. Київ : Москаленко О. М., 2012. 212 с.
6. Луніна І. Модернізація бюджетної системи України на засадах децентралізації. *Теоретична та практична концептуалізація розвитку фінансово-кредитних механізмів в умовах нової соціально-економічної реальності : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* Ірпінь : Вид-во НУДПСУ, 2016. С. 109–112.
7. Реформа децентралізації. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. 2021. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi>
8. Децентралізація : великий тлумачний словник сучасної української мови. 5-те вид. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
9. Pidchosa, L., Lyutyu, I. and Pidchosa, O. (2019). Decentralization of inter-budget relations: theory, practice, and international experience. *Baltic Journal of Economic Studies*, 5 (4), 182.
10. Lopushnyak, H., Lobodina, Z. and Lyvdar M. Budgetary relations reform in Ukraine. *Часопис економічних реформ*. 2016. № 1 (21). С. 44–54.
11. Статистичний збірник «Бюджет України 2016». Міністерство фінансів України. К., 2017. 317 с. URL: <https://www.mof.gov.ua/storage/files/a6d88e3b4e411ca655003eba01eff826.pdf>
12. Статистичний збірник «Бюджет України 2019». Міністерство фінансів України. Київ, 2020. 298 с. URL : [https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_\(for_website\)\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_(for_website)(1).pdf)
13. Статистичний збірник «Бюджет України 2020». Міністерство фінансів України. Київ, 2021. 299 с. URL : [https://www.mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2020_\(for_website\).pdf](https://www.mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2020_(for_website).pdf)

References

1. Pro skhvalennia Stratehii reformuvannia systemy upravlinnia derzhavnymy finansamy na 2017-2020 roky (2017). Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy; Stratehiia vid 08.02.2017 r. № 142-r [On approval of the Strategy for reforming the public financial management system for 2017-2020. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine; Strategy from 08.02.2017 № 142-r]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy - Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
2. Zvity Derzhavnoi kaznacheiskoi sluzhby Ukrainy pro vykonannya Derzhavnoho ta mistsevykh biudzhativ Ukrainy za 2000–2021 rr [Reports of the State Treasury Service of Ukraine on the performance of state and local budgets of Ukraine for 2000–2021]. Retrieved from: <http://www.treasury.gov.ua> [in Ukrainian].
3. Statystychna informatsiia Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy «VVP (1999–2020 rr.)» [Statistical Information of the State Statistics Service of Ukraine «GDP for 1999–2020 »]. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].

4. Biudzhetniyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy № 2456-VI vid 08.07.2010 r. [Budget Code of Ukraine № 2456-VI]. (2010, July, 8). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n82> [in Ukrainian].
5. Boryslavska, O., Zaverukha, I., & Shkolyk, A. (Eds.), et al. (2012). Detsentralizatsiya publichnoyi vlady: dosvid yevropeys'kykh krayin ta perspektyvy Ukrayiny [Decentralization of public authority: experience of European countries and prospects of Ukraine]. Kyiv [in Ukrainian].
6. Lunina, I. (2016). Modernizatsiia biudzhethnoi systemy Ukrainy na zasadakh detsentralizatsii. Teoretychna ta praktychna kontseptualizatsiia rozvytku finansovo-kredytnykh mekhanizmiv v umovakh novoi sotsialno-ekonomichnoi realnosti: materialy Mizhnar.nauk.prakt. konf. [Modernization of the budget system of Ukraine on the basis of decentralization. Theoretical and practical conceptualization of the development of financial and credit mechanisms in the new socio-economic reality: materials International. scientific-practical conf.]. Irpin: Vyd-vo NUDPSU - NUDPSU Publishing House, 109–112 [in Ukrainian].
7. Reforma detsentralizatsii (2021) [Decentralization reform]. Ofitsiyniy sait Kabinetu Ministriv Ukrainy. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi> [in Ukrainian].
8. Detsentralizatsiia: velykyj tlumachnyj slovnyk suchasnoi ukrains'koi movy (2005). [Decentralization: great dictionary of modern Ukrainian language]. K. ; Irpin' : Perun [in Ukrainian].
9. Pidchosa, L., Lyutyy, I. and Pidchosa, O. (2019). Decentralization of inter-budget relations: theory, practice, and international experience. *Baltic Journal of Economic Studies*, 5 (4), 182 [in English].
10. Lopushnyak, H., Lobodina, Z., Lyvdar, M. (2016). Budgetary relations reform in Ukraine. Chasopys ekonomichnykh reform – Journal of Economic Reforms, 1 (21), 44–54 [in English].
11. Ministry of Finance of Ukraine. (2017). Statystychnyi zbirnyk «Biudzheth Ukrainy 2016» [Statistical publication «Budget of Ukraine 2016»]. Retrieved from: <https://www.mof.gov.ua/storage/files/a6d88e3b4e411ca655003eba01eff826.pdf> [in Ukrainian].
12. Ministry of Finance of Ukraine (2020). Statystychnyi zbirnyk «Biudzheth Ukrainy 2019» [Statistical publication «Budget of Ukraine 2019»]. Retrieved from: [https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_\(for_website\)_1.pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_(for_website)_1.pdf) [in Ukrainian].
13. Ministry of Finance of Ukraine (2021). Statystychnyi zbirnyk «Biudzheth Ukrainy 2020» [Statistical publication «Budget of Ukraine 2020»]. Retrieved from: [https://www.mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2020_\(for_website\).pdf](https://www.mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2020_(for_website).pdf) [in Ukrainian].

Статтю отримано 26 жовтня 2021 р.

Article received October 26, 2021